

УДК 347.635

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2019-3-12>**Л. О. Самілик**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Університету державної фіскальної служби України**Г. Ю. Кіраль**здобувач другого (магістерського) ступеня
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ В ПОРЯДКУ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей стягнення аліментів на утримання дитини в порядку наказного провадження. У статті наведено основні проблеми, що виникають у разі звернення особи до суду із заявою про видачу судового наказу, та проаналізовано судову практику щодо стягнення аліментів у порядку наказного провадження. Аналізується правозастосування в судах України основних новел сімейного та цивільно-процесуального законодавства щодо правового режиму аліментів, можливості їх стягнення за правилами спрощеного позовного чи наказного провадження, основних чинників визначення способу та розміру стягнення аліментів. Акцентується увага на головних проблемних моментах в аспекті правозастосування, зокрема, визначення можливих заявників, визначення підсудності та уникнення можливого подвійного подання заяви, формулювання вимоги та правильності указівки на розмір аліментів, що стягуються, оскарження судового наказу тощо. Розглянуто правові наслідки відмови у видачі судового наказу з підстав невідповідності вимогам, за якими може бути видано судовий наказ, визначеним цивільно-процесуальним законодавством. У статті наведені приклади витягів із конкретних судових рішень, в яких вбачається позиція суду на ті чи інші порушення застосування норм матеріального чи процесуального права. Надано обґрунтовані пропозиції щодо усунення виявлених недоліків як щодо регулювання даної судової процедури, так і з приводу застосування правових норм.

Ключові слова: право дитини на утримання, заява про видачу судового наказу, судовий наказ про стягнення аліментів, мінімальний розмір аліментів, гарантований розмір аліментів, спосіб стягнення аліментів, оскарження судового наказу.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших прав дитини є право на утримання. Так, Конвенцією ООН про права дитини, а саме статтею 27, визначено право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку. Батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей та фінансових можливостей умов життя, необхідних для її розвитку [1].

Аналогічна норма міститься в актах національного законодавства. Так, статтею 51 Конституції України [2] та статтею 180 Сімейного кодексу (далі – СК) України [3] закріплено обов'язок батьків утримувати дітей до їхнього

повноліття. Даний обов'язок є безумовним, оскільки виникає не лише, коли батьки перебувають у шлюбі, а й тоді, коли не перебувають, не проживають разом, шлюб визнано недійсним, і навіть тоді, коли батьки чи один із них позбавлені батьківських прав. Адже пріоритетним принципом є те, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Незважаючи на нормативне закріплення права дітей на утримання, багато батьків нехтують ним, ухиляються від виконання свого обов'язку. Так, за 2018 рік судами було розглянуто понад 152 433 справ наказного провадження, серед яких велику кількість становлять справи про стягнення аліментів [4].

Наразі проблема забезпечення належної сплати аліментів стосується багатьох сімей, тому важливим є дослідження особливостей стягнення аліментів, зокрема в порядку наказного провадження, адже правильне розуміння та тлумачення норм закону є запорукою досягнення позитивного результату від час вирішення справи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти стягнення аліментів на утримання дитини були висвітлені в працях багатьох вчених, зокрема Л.В. Афанасьєвої, І.В. Жилінкової, Л.В. Красицької, Л.В. Сапейко, С.Я. Фурси, Є.І. Фурси, М.Й. Штефана та інших.

Мета статті – дослідити особливості видачі судового наказу про стягнення аліментів у порядку наказного провадження; базуючись на аналізі судової практики, охарактеризувати основні помилки, які виникають під час практичної реалізації процесуального законодавства учасниками справи; надати рекомендації щодо усунення недоліків правореґулюючого та правозастосовного характеру.

Виклад основного матеріалу. Термін «аліменти» походить від латинського слова «alimentum», що в перекладі означає «харчі», «продовольство».

Відповідно до ч. 3 ст. 181 СК України за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина [3].

Порядок та спосіб виконання батьками свого обов'язку щодо утримання дітей визначаються за їх домовленістю, в разі ухилення одного з батьків від утримання дитини другий із батьків має право звернутись до суду із заявою про стягнення аліментів.

Цивільним процесуальним кодексом (далі – ЦПК) України визначено можливість звернення особи до суду із заявою про стягнення аліментів у порядку позовного та наказного провадження за її вибором [5]. Якщо вибірково проаналізувати судову практику, можна говорити про досить поширені форми захисту як у позовному, так і в наказному провадженні. Приміром, відповідно до статистичного звіту «Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства» (форма 2-ц), за перше півріччя 2018 року до Ірпінського міського суду Київської області надійшло 50 справ позовного

провадження про стягнення аліментів та було розглянуто 40 справ у порядку наказного провадження про стягнення аліментів [6].

Стягнення аліментів у порядку наказного провадження є правом заявника, оскільки існує альтернатива і можна звернутися у спрощене позовне провадження, проте наказне провадження значно полегшує дану процедуру, дозволяє в короткий термін розглянути справу по суті та отримати судові рішення, а саме судовий наказ. Слід зазначити, що розгляд справи про видачу судового наказу здійснюється без виклику сторін – заявника та боржника, інших осіб, а також без проведення самого судового засідання.

Видача судового наказу – специфічна процесуальна форма судового захисту прав та інтересів, яка спирається на документальне підтвердження невиконання боржником своїх обов'язків.

Один із батьків чи інший законний представник, з яким проживає дитина, має право звернутись до суду із заявою про видачу судового наказу. Підсудність визначається на загальних підставах, тобто для даної категорії справ вона є альтернативною. Тому як зловживання процесуальними правами може виникнути ситуація, коли заявник стягує аліменти за двома наказами. Вочевидь, це є недопустимим, і в такому разі платник має ставити питання про скасування наказу.

Існує вичерпний перелік вимог, з якими особа може звернутись до суду в порядку наказного провадження. Щодо аліментних зобов'язань, то «судовий наказ може бути видано лише у разі, якщо заявлено вимогу про стягнення аліментів:

– у розмірі $\frac{1}{4}$ на одну дитину, $\frac{1}{3}$ на двох дітей та $\frac{1}{2}$ заробітку (доходу) платника аліментів на трьох і більше дітей, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину;

– на дитину у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку [5]».

До того ж обов'язковою умовою є те, що ця вимога не повинна бути пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб. Тобто заява про видачу судового наказу на цій підставі не повинна мати в сукупності цих вимог, тоді як очевидно, що подання окремого позову про оспорювання боржником батьківства не становить для суду

перешкоди у видачі судового наказу про стягнення аліментів, оскільки відсутнє в наявності заключне рішення суду по такій вимозі.

Вищезазначені вимоги є вичерпними, звернення до суду здійснюється лише в межах, визначених цивільно-процесуальним законодавством, неправильне формулювання та об'єднання цих вимог унеможлиблює отримання судового наказу. Згідно із п. 3 ч. 1 ст. 165 ЦПК України суддя відмовляє у видачі судового наказу, якщо заявлено вимогу, яка не відповідає вимогам ст. 161 цього Кодексу [5].

Так, ухвалою Приморського районного суду Запорізької області від 04.01.2019 року по справі № 326/39/19 суд відмовив у видачі судового наказу за заявою ОСОБА_1 про видачу наказу про стягнення з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 на утримання їхньої неповнолітньої дитини, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, аліменти у розмірі 1/4 частини від усіх видів його заробітку (доходу), але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку та не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно до досягнення дитиною повноліття.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 161 ЦПК України судовий наказ може бути видано у разі, якщо заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспоруванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб.

У порушення вказаної норми заявниця просить суд видати судовий наказ про стягнення з ОСОБА_2 на її користь на утримання їхньої неповнолітньої дитини, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, аліменти у розмірі 1/4 частини від усіх видів його заробітку (доходу), але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку та не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно до досягнення дитиною повноліття, що не передбачено ч. 1 ст. 161 ЦПК України та не підлягає розгляду в порядку наказного провадження [7].

З аналізу судової практики вбачається, що вимога заявника має бути сформульована саме таким чином, як зазначено в законодавстві.

Оскільки в разі відхилення (30% доходу платника, або у твердій грошовій сумі, що перевищує 10 прожиткових мінімумів на дитину тощо) суд зобов'язаний відмовити у прийнятті заяви про видачу наказу.

Варто відмітити, що мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим за 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, що становить з 01.07.2019 по 30.11.2019 р. 849 гривень 50 копійок для дітей віком до 6 років та 1059 гривень – для дітей віком від 6 до 18 років [8].

Відповідно до практики розгляду судами цивільних справ у наказному провадженні, узагальненої Верховним Судом України, захист права у наказному провадженні можливий лише за наявності безспірної вимоги заявника, що підтверджується належно оформленими документами [9]. Так, обов'язковою умовою для видачі судового наказу є безспірність вимог. Судовий наказ буде видано лише у випадку, якщо вимога про стягнення аліментів не пов'язана із встановленням чи оспоруванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб.

Важливим є дотримання форми та змісту заяви про видачу судового наказу. Так, відповідно до ст. 163 ЦПК України заява про видачу судового наказу подається до суду в письмовій формі та підписується заявником або його представником. У заяві обов'язково повинні міститись найменування суду, дані про стягувача та боржника, визначені п. 2 ч. 2 ст. 163 ЦПК України, вимоги заявника з їх обґрунтуванням, перелік доказів, які підтверджують вимоги. У разі порушення форми та змісту заяви суд відмовляє у видачі судового наказу.

Так, ухвалою Шаргородського районного суду Вінницької області від 04.01.2019 року за справою № 152/7/19 відмовлено у видачі судового наказу про стягнення аліментів, в якій просить видати судовий наказ про стягнення з боржника ОСОБА_3 аліментів у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, а саме: на утримання дитини ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, щомісячно, починаючи з дня подачі заяви до суду і до досягнення дитиною повноліття.

У порушення вимог п. 2 ч. 2 ст. 163 ЦПК України заявником ОСОБА_2 не зазначено її та боржника реєстраційний номер облікової

картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта її та боржника (для фізичних осіб громадян України), а також офіційні електронні адреси та інші дані, якщо вони відомі заявнику, які ідентифікують боржника, а також не зазначено про те, що заявнику зазначені дані невідомі.

Також заявником ОСОБА_2, в порушення вимог п. 4 ч. 2 ст. 163 ЦПК України, не зазначено обставин, на яких ґрунтуються вимоги її заяви про видачу судового наказу.

Крім того, заявником ОСОБА_2 у порушення вимог п. 5 ч. 2 ст. 163 ЦПК України не зазначено переліку доказів, якими вона обґрунтовує обставини, на яких ґрунтуються її вимоги, зокрема, переліку доказів, які пояснюють її ствердження у заяві про видачу судового наказу про такі обставини: що вона зверталася до боржника, але не досягла домовленості з останнім про порядок та способи утримання дитини, що боржник працює та має заробіток [10].

Недоліком наказного провадження є проблема підтвердження зареєстрованого у встановленому порядку місця проживання (перебування) боржника. Так, якщо зазначене у заяві про видачу судового наказу місце проживання (перебування) боржника неможливо перевірити за зверненням суду, тобто фактично відсутній запис про таку особу у відповідних органах реєстрації місця проживання (перебування) особи, то суд зобов'язаний відмовити у видачі судового наказу.

Так, ухвалою Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 04.02.2019 року по справі № 644/10044/18 було відмовлено у видачі судового наказу за заявою ОСОБА_1 щодо стягнення з ОСОБА_2 аліментів на утримання дитини.

Відповідно до заяви про видачу судового наказу боржники зареєстровані та проживають за адресою: Інформація_1.

Судом було направлено запит щодо надання інформації стосовно зареєстрованого місця проживання (перебування) боржників.

Відповідно до Інформаційної довідки з Реєстру територіальної громади міста Харкова, у вищевказаному реєстрі відсутня інформація про реєстрацію місця проживання ОСОБА_2.

Відповідно до ч. 9 ст. 165 ЦПК України, у разі якщо отримана судом інформація не дає можливості встановити зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання

(перебування) фізичної особи – боржника, суд відмовляє у видачі судового наказу [11].

ЦПК України визначена особлива процедура оскарження судового наказу. Так, відповідно до ч. 1 ст. 170 боржник, котрий бажає скасувати судовий наказ, повинен звернутись до суду, який такий наказ видав, із заявою про його скасування [5]. Проте крім випадків видачі судового наказу відповідно до пунктів 4, 5 частини першої статті 161 ЦПК України, що стосується саме аліментних справ.

У судовій практиці досить часто особа, яка дізналась, що судом було видано судовий наказ про стягнення з неї аліментів, намагається оскаржити його в апеляційному порядку, але суди відмовляють у задоволенні таких апеляційних скарг.

Так, ухвалою Херсонського апеляційного суду від 05.03.2019 року відмовлено у відкритті апеляційного провадження по справі № 766/7025/18 за заявою ОСОБА_3 та ОСОБА_5, яка діє від його імені, про скасування судового наказу про стягнення аліментів на утримання дитини та направлення справи до суду першої інстанції для перегляду.

За частинами 7, 8 ст. 170 ЦПК України у разі видачі судового наказу відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 161 цього Кодексу боржник має право звернутися до суду з позовом про зменшення розміру аліментів. У разі видачі судового наказу відповідно до п. 4 і 5 ч. 1 ст. 161 цього Кодексу судовий наказ може бути переглянуто за нововиявленими обставинами.

З матеріалів справи вбачається, що боржник ОСОБА_3 не звертався до суду першої інстанції з вимогами, передбаченими ч. ч. 7, 8 ЦПК України, зокрема з позовом про зменшення розміру аліментів або із заявою про перегляд судового наказу за нововиявленими обставинами, а тому подана ним апеляційна скарга є передчасною.

Згідно з ч. 3 ст. 167 ЦПК України судовий наказ оскарженню в апеляційному порядку не підлягає.

У відповідності до положень п. 1 ч. 1 ст. 358 ЦПК України суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі, якщо апеляційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню [12].

Дана позиція суду зумовлена тим, що особи не дотримуються порядку оскарження судових

наказів, визначеного цивільним процесуальним законодавством, нехтуючи нормами, звертаються до суду апеляційної інстанції, незважаючи на те, що до його повноважень не належить скасування судових наказів. Адже чинне законодавство не передбачає можливості подання платниками аліментів заяв про їх перегляд у загальному порядку, як і оскарження судових наказів в апеляційному порядку. Проте у разі незгоди платника є можливість перегляду судового наказу за нововиявленими обставинами та звернення до суду з позовом про зменшення розміру аліментів.

Висновки і пропозиції. Як можна переконатись із вищевикладеного, розгляд справи про стягнення аліментів у порядку наказного провадження хоча і є доволі спрощеним, проте він вимагає чіткого дотримання заявником усіх вимог, передбачених цивільно-процесуальним законодавством. Так, ще до моменту звернення особи до суду із заявою про видачу судового наказу їй необхідно приділити велику увагу нормам законодавства з метою правильного оформлення свої вимог у межах, визначених законом.

Проаналізувавши судову практику, можна дійти висновку, що заявники та (або) їх представники доволі часто невірно трактують норми процесуального законодавства, що є причиною ухвалення судом рішень про відмову у прийнятті заяви про видачу судового наказу або відмову в задоволенні такої заяви. Слід зазначити, що у разі відмови у видачі судового наказу з підстав невідповідності вимогам, за якими може бути видано судовий наказ, визначеним цивільно-процесуальним законодавством, особа не може повторно звернутись до суду з такою ж самою заявою.

Отже, в багатьох випадках вирішення справи, в тому числі щодо стягнення аліментів, та досягнення позитивного результату залежить від такого фактору, як правильне та компетентне розуміння особами норм законодавства, їх тлумачення, а також якісне та кваліфіковане складання цивільно-процесуальних документів для звернення до суду.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 08.08.2019).
2. Конституція України : Конституція від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 08.08.2019).
3. Сімейний кодекс України : Кодекс від 10.01.2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n967> (дата звернення: 08.08.2019).
4. Судова статистика : Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 09.08.2019).
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс від 18.03.2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7217> (дата звернення: 09.08.2019).
6. Узагальнено судову практику розгляду цивільних справ про стягнення аліментів. *Українське право*. 2018. URL: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/uzagalneno-sudovu-praktyku-z-rozglyadu-tsyvilnykh-sprav-pro-styagnennya-alimentiv/> (дата звернення 09.08.2019 р.).
7. Ухвала Приморського районного суд Запорізької області від 04.01.2019 року у справі №326/39/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79016515> (дата звернення: 13.08.2019).
8. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23.11.2018 року № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19> (дата звернення: 13.08.2019).
9. Практика розгляду судами цивільних справ у наказному провадженні : Узагальнення Верховного Суду України від 01.07.2007 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VS07755> (дата звернення: 13.08.2019).
10. Ухвала Шаргородського районного суду Вінницької області від 04.01.2019 року у справі № 152/7/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79062303> (дата звернення: 13.08.2019).
11. Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 04.02.2019 року у справі №644/10044/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79621803> (дата звернення: 13.08.2019).
12. Ухвала Херсонського апеляційного суду від 05.03.2019 року у справі № 766/7025/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80246376> (дата звернення: 13.08.2019).

Samilyk L. O., Kiral H. Yu. Features of Payment of Aliments on a Child in the Procedure of Summary Proceedings

This article is devoted to the study of peculiarities of alimony for child support in summary proceedings. The article deals with the main problems that arise when applying to a court for a court order and analyzes the case law on alimony recovery in summary proceedings. The main applications of family and civil procedural legislation concerning the legal regime of alimony, the possibility

of their recovery under the rules of simplified lawsuit or summary proceedings, the main factors of determining the method and amount of alimony recovery are analyzed in the courts of Ukraine. Emphasis is placed on the main issues of law enforcement, such as identifying possible applicants, determining jurisdiction and avoiding a possible double filing, formulating a claim and correctly indicating the amount of alimony charged, appealing a court order, etc. The legal consequences of refusal to issue a court order on the grounds of non-compliance with the requirements under which a court order, determined by civil procedure law, are considered. The article gives examples of excerpts from specific court decisions, which see the position of the court on certain violations of the rules of substantive or procedural law. Substantial proposals have been made to remedy the identified shortcomings in both the regulation of this court procedure and the application of legal rules.

Key words: *child's right to be withheld, application for a court order, court order to recover alimony, minimum amount of alimony, guaranteed amount of alimony, method of alimony recovery, appeal against a court order.*